

«ХИМЕРНИЙ БУВ ЧАС, ТАКИМ ВІН І ЗОСТАВСЯ»

Науковці, що займаються дослідженнями у галузі вітчизняної історії, давно відзначали її особливу складність. Це пов'язувалось із браком джерел, особливо писемних, і стосувалося не лише достатньо далеких від нашого часу епох – Київської Русі, Темних віків, доби козаччини. ХХ ст., особливо його перша половина, також було і багато у чому й досі залишається «білою плямою» вітчизняної історії. Причина цього криється у тих складних і неоднозначних процесах, які відбувалися на території України у цей час, і їх наслідках для нашого сучасного життя. Адже ні для кого не є секретом, що переважна більшість складних проблем політичного, економічного та культурного життя України на початку ХХІ ст. мають свої витoki з першої половини ХХ ст.

Багатовіковий бездержавний статус України призвів як до численних катаклізмів для її народу, так і до відсутності у наших архівосховищах багатьох документів, які могли б показати і пояснити справжні причини та наслідки цих катаклізмів. Частина цих документів втрачена або знищена, інші надійно сховані у архівосховищах інших країн і поки що недоступні для вітчизняних істориків. Саме тому значно зросла роль джерел усної історії, чий потенціал для вивчення подій ХХ ст. все ще недостатньо використовується у нашій історичній науці.

В останні десятиліття джерела усної та повсякденної історії займають все більше місця у працях з історії та етнографії України, історичного краєзнавства. ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» багато років розробляє цей шар джерел з вітчизняної історії. Співпраця з НІЕЗ «Переяслав», місцевими краєзнавцями дозволила опрацювати, підготувати до друку й опублікувати низку джерел, монографічних праць, статей та інших видань, у яких використано спогади, щоденники, листи, мемуари й інші подібні матеріали. Для прикладу наведемо перелік праць з історії Переяславщини, надрукованих з початку ХХІ ст., у яких використано такі джерела.

Бузян Г.М., Набок Л.М., Роздобудько М.В., Тетеря Д.А. Нариси з історії давнього Переяслава. – К.: Міленіум, 2007. – 264 с., іл.

Від «Змички» до «Вісника»: Вісімдесят років з життя газети. – Переяслав-Хмельницький: СПД «Карпук С.В.», 2005. – 76 с.: іл.

Гехтман Ц.М. Євреї Переяславщини. – К.: ТОВ «Атопол», 2010. – 184 с.

Голодне розп'яття Переяславщини (історико-документальне видання) / упорядники Батрак В., Губар В., Курило А., Курило Н., Палатна Т., Харіна С. – Переяслав-Хмельницький: ПП «СКД», 2008. – 192 с.

Голодовка: 1932-1933 роки на Переяславщині: Свідчення / Упорядники Ю.В. Авраменко, В.М. Гнатюк. – Переяслав-Хмельницький; Київ; Нью-Йорк: Вид-во М.П. Коць, 2000. – 445 с., іл.

Голодомор 1932-33 років в Україні та на Переяславщині. Записи Віри Каплюк свідчень про Голодомор 1932-33 років жителів сіл Натягайлівка, Пологи-Вергуни, Пологи-Яненки, Улянівка, Тарасівка Переяслав-Хмельницького району Київської області / Упорядник Ю.В. Авраменко. – Переяслав-Хмельницький: ПП «СКД», 2008. – 240 с.: іл.

Джерела пам'яті: Історико-краєзнавчий альманах. Вип. 1. Народжені для випробувань / Упорядник Т.Ю. Нагайко. – Тернопіль: Астон, 2007. – 236 с., іл.

Джерела пам'яті: Історико-краєзнавчий альманах. – Корсунь-Шевченківський, 2010. – Вип. 2. *Остарбайтери: жива правда – живий біль* / [упорядник: Т. Ю. Нагайко]. – 457 с.: іл.

Діти твої, Україно... (спогади молодих оунівців, політичних в'язнів Юрія Гайдука, Олега Іващенко, Євгена Дацюка). – Переяслав-Хмельницький – Тернопіль: Астон, 2007. – 192 с.

Єрковці. Портрет поколінь: Документальне видання. Фотоальбом / Упорядник Гич М.М.; автор передмови Набок Л.М. – К.: ВД «Від А до Я», 2010. – 432 с.: іл.

Ігнатенко Н.В., Гаврилюк Н.С. Літературні імена Переяславщини. – Тернопіль: Астон, 2006. – 351 с.: іл.

Колибенко О.В., Коцур В.П., Колибенко О.В. Історико-краєзнавчі дослідження Переяславщини. Ч. 2. Топонімічні джерела. – Корсунь-Шевченківський, 2010. – 203 с.

Краснюк В., Шевченко М. Ташань на землі Переяславській. – К.: «Вітчизна», 2005. – 192 с., іл.

Лесик М. «Циблі» – моє рідне село на Переяславщині. – Переяслав-Хмельницький: СКД, 2007. – 255 с.

Лесик М. Циблі – моє рідне село на Переяславщині. (Спогади). – Переяслав-Хмельницький, 2011. – 279 с.

Махінчук М. Переяславський скарб Михайла Сікорського: Художньо-документальна повість. – К.: Криниця, 2005. – 302 с., іл.

Набок Л.М., Батрак В.В., Бузян Г.М. Єрковці. Історія села Переяславського краю. – К.: Футарі Принт, 2005. – 183 с., іл.

Набок Л.М., Колибенко О.В. Православні храми Переяславщини: історія, дослідження, сучасність. – К.: ВД «Від А до Я», 2007. – 176 с., іл.

Ніколенко А.П. Переяславу – 1100 років. – К.: Міленіум, 2007. – 296 с.: іл.

Панас Ярмоленко: Портрет мого краю: альбом / Автор вступної статті Г. Щупак; упорядники П. Гончар, Л. Лихач, Г. Щупак. – К.: Родовід, 2006. – 104 с.

Переяслав у віках. Колективна монографія / Автори-упорядники проекту В. Коцур, О. Колибенко. – К.: Світ успіху, 2007. – 423 с.: іл.

Самутіна Г.І. Старт до радості. Життя і творчість. Мистецький альбом. – К.: ТОВ «Світ Успіху», 2011. – 152 с.: іл.

Світлини пам'яті нашого роду: фотоальбом / Авт. ідеї, упорядник – Тетяна Андросенко. – К.: ВБ «Аванпост-прим», 2011. – 38 с.: іл.

Сікорський М.І. Музеї землі Переяславської. – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2004. – 40 с., іл.

Сто неспокійних творчих літ / Упорядник Гоцкало Г.В. – К.: Міленіум, 2007. – 124 с., іл.

Толочко М.П. Пристроми – село козацьке. – К.: АртЕк, 2007. – 104 с.: іл.

Хмельницький Д.М. Пережите та незабуте. «Сторінки щоденника 1941-1947 рр.» [Мемуари] / Данило Хмельницький; [упоряд. та коментар.: Т. Нагайко, І. Капась, М. Ярмоленко; ред. Т. Нагайко]. – Переяслав-Хмельницький: СДК, 2009. – 263 с.

Храм архістратиґа Михайла і всіх Небесних сил безплотних в с. Єрковці Переяслав-Хмельницького району Київської області: його минуле та сучасне: Історико-документальне видання / Упорядники Смаглюк Л., Набок Л. – Єрковці: ВД «Від А до Я», 2010. – 80 с.: іл.

Якименко І.П. Положаї кризь віки. – К.: «Аванпост-прим», 2011. – 304 с.: іл.

Цікавим та цінним джерелом, на нашу думку, є й спогади Федора Павловича Біленка, початкова частина яких друкується у цьому виданні. Дані спогади готуються до друку у повному вигляді окремим виданням, оскільки містять надзвичайно важливу історичну інформацію про 20-ті – 40-ві рр. ХХ ст., яка є відображенням життєвого шляху автора спогадів.

Федір Павлович Біленко народився 25 березня 1921 р. в с. Гордашівка сучасного Тальнівського р-ну Черкаської обл. З дитинства вирізнявся з-поміж сільських хлопчаків тягою до знань, пізнання світу, які прищепилися йому через розповіді батька – колишнього царського матроса, учасника кругосвітньої подорожі. Рано залишившись без матері, мусив розпочати доросле життя і у віці 14-ти років їхати на Донбас.

Його дитячі враження, як і все його подальше життя – робота на шахтах Донбасу, потім Друга Світова війна, поранення та полон на Савур-Могилі, перебування у концтаборі Маутхаузен разом з французькими, іспанськими й іншими іноземними в'язнями, а також,

після звільнення з полону, робота на відбудові зруйнованих шахт Донбасу і подальша на шахтах Воркути – зробили величезний вплив на формування його свідомості, поглядів, які він проніс потім через усе своє життя.

Завдяки цьому ми маємо рідкісну можливість ознайомитись зі спогадами про ті роки, про всі ті події, у яких брала участь чи свідком яких була ця непересічна людина. Ці спогади пропущені через його серце, тому вони, звісно, у першу чергу відображають авторське сприйняття тих подій. Аналізуючи ті роки, Ф.П. Біленко відзначає: «Химерний був час, таким він і залишився». Однак, ми повинні пам'ятати, що історія нашої Батьківщини – це й також численні історії тих людей, які її населяли, у тому числі й історія життя Федора Павловича Біленка, який зафіксував її у своїх спогадах, зробивши це й за тих своїх друзів, однокласників, знайомих, однополчан, в'язнів по бараку, усіх тих, з ким звела його доля на його важкому життєвому шляху і хто не дожив до нашого часу.

У даній публікації цього початкового фрагменту спогадів збережено авторський стиль та орфографію – його особливий місцевий (тальнівський) діалект, характерні помилки, непередбачувану пунктуацію, своєрідне написання багатьох слів, імен та прізвищ. Особливістю спогадів є цікаві філософські та літературні екскурси автора, значна кількість зразків народного фольклору – пісень, переказів, прислів'їв, приказок, анекдотів, що побутували у 1920-1940-х рр.

Детальні описи сільського, учнівського, робітничого та армійського побуту, звичаїв і традицій робить дані спогади також цінним джерелом з етнографії та історичного краєзнавства України.

*Колибенко О.В.,
кандидат історичних наук, доцент*